

BUITEN

ZATERDAG 18 JANUARI 1936

30^E JAARGANG N^O. 3

HET KASTEEL MARQUETTE TE HEEMSKERK (N.-H.)
(BIJ HET ARTIKEL: „MARQUETTE OF HET HUIS TE HEEMSKERK”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

TIR AU PIGEON, DOOR WILLY VAN DER TAK	BLZ. 26—27
HET BOEKJE, DOOR WS.	BLZ. 27
MARQUETTE OF HET HUIS TE HEEMSKERK (GEÏLL.), DOOR Mr. J. BELONJE.	BLZ. 25, 28—30
MEEUWEN LANGS HET STRAND (GEÏLL.), DOOR NOL BINSBERGEN	BLZ. 30—32
MAROKKO (GEÏLL.) (SLOT), DOOR J. B. KOBÉ	BLZ. 32—35
PRIMULA'S (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 35—36

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

TIR AU PIGEON

DOOR WILLY VAN DER TAK

ER zat een duif op den nok van het dak, dat even lager dan de terrassen voor het Casino in Monte Carlo ligt. Vlak onder die terrassen loopt de spoorweg door, en het dak was het dak van een wacht- of signaalhuisje: zwart beroet en één van de weinige leelijke dingen, die het prachtige uitzicht van de terrassen oplevert. Weer onder die spoorweg lag een stukje grasveld, zoo fluweelig en effen en glad als een biljartlaken, alleen veel mooier en warmer van kleur; en daar weer onder lag de zee, zoo intens, schitterend en fel blauw als vergeetmijnetjes in de zon. ☼ Tien uur in den morgen is vroeg voor Monte Carlo. Er waren nog maar een paar menschen op de terrassen; er woei een zacht, frisch morgenwindje; en de duif, donzig grijs met een klein beetje wit en donkergroen, zat zoo kalm en bedaard haar toilet te maken alsof ze wist dat zij ruim den tijd had. Ze prikte langs haar pooten, ze streek onder haar borst en buik de veeren glad, ze klapte één voor één haar vleugels half omhoog en stak er haar gravenden kop onder; toen vleide ze ze zorgvuldig weer neer en aaide een paar laatste overeind staande veertjes weer gelijk. Een paar maal kirde ze zacht en tevreden en haar vriendelijke oogen keken als met iets van appreciatie uit over de tintelende zee en de blanke stad Monaco op de steile rots aan den overkant; daarna verdiepte ze zich aan weer met evenveel verliefde zorg en toewijding in haar toilet als een ijdele vrouw's morgens voor haar toilettafel doet. Het was half elf, toen ze definitief besloot, dat ze klaar was; het was ook half elf, toen er beneden op het fluweelen grasveld beweging kwam: een kleine wit en zwarte hond holde er keffend rond, een paar mannen draafden er op en neer, deurtjes klapten er open en dicht: de tir au pigeon werd geopend, de liefhebbers van het duivenschieten, die geen minuut wilden missen op dezen mooien dag, hadden zich al vòòr het openingsuur voor de deur geposteed en wel een tiental tegelijk liep er nu het grasveld op, waar ook nog steeds de kleine hond uitgelaten heen en weer holde en blafte tegen de zon en de glinsterende golfjes. ☼ Over de duif, boven op den nok van het dak van het signaalhuisje, met zachte, vleierende, tevreden geluidjes koerend, kwam een soort van opmerkzaamheid: ze

kirde nog wel afwezig door, maar haar aandacht was bij de dingen beneden; ze draaide zich tot twee, drie maal toe onrustig om op haar smalle zitplaats en met schuingehouden kop poogde ze de bewegingen van den hond en de menschen te volgen. Te zelfder tijd kwam er van de trappen van het hooger gelegen terras een geroffel van haastige voetstappen: iemand, die snel en kweik naar beneden kwam loopen. ☼ Ik wendde mijn aandacht van de duif af en draaide mij om: het was de oude, magere Engelschman met het grijze haar en de ontzaglijke witte wenkbrauwen, dien ik al een paar dagen lang nu hier, dan daar had gezien — in de speelzaal, in de straten van Monte Carlo, op de terrassen —, nu naar beneden kwam en naar den lagen steenen muur liep, die het terras afsloot. Zijn oogen waren gericht op de duif; hij bleef staan vlak boven het signaalhuisje, waar zij nog steeds onrustig naar beneden zat te kijken. Hij leek boos te zijn; hij sloeg op niemand acht, maar klemde zijn wandelstok krampachtig in zijn rechtervuist en sloeg er een luiden, ongeduldigen roffel mee op den steenen muur. De duif keek hem een oogenblik met een half verwonderden, half verschrikten blik aan. Hij keek, verontwaardigd over haar domheid, terug en zei, terwijl zijn wenkbrauwen elkaar bijna raakten, zoo fronste hij ze, en terwijl hij zijn roffel op den muur ongeduldig hervatte: „Go away! Ga dan toch weg! Vooruit! Vooruit!” De duif spreidde haastig haar vleugels uit en vloog fladderend weg, over de terrassen, over het Casino, in de richting van de bergen; ze werd een steeds kleinere stip tegen de blauwe lucht en de Engelschman keek haar na, met een glimlach om zijn mond en wenkbrauwen. Toen draaide hij zich om en zette zich naast mij op de bank. ☼ Beneden was het schieten begonnen. De kooitjes, waarin de duiven opgesloten zaten, klapten onophoudelijk, steeds vlogen de in de zon blinkende duiven op in de lucht, de blauwe hemel en de vrijheid tegemoet, steeds weer klonk er een schot als ze nog geen twintig meter weg hadden kunnen vliegen. Geruischloos vielen de duivenlichamen neer, en lagen soms op het gras nog krampachtig te bewegen: zwijgend, plichtsgetrouw kwam telkens de kleine wit en zwarte hond aansnellen, pakte ze op in zijn bek en bracht ze terug. ☼ Naast mij zat de Engelschman met de martiale wenkbrauwen star over den muur naar beneden te kijken. De duiven vielen, vielen, twee in de minuut; de lucht was blauw, de zon blonk op verlangend uitgestrekte zachte kopjes en krachtig en blij wiekende vleugels — en een paar seconden later op een hulpeloos fladderende vlerk en een hijgend borstje. Plotseling, zonder zijn hoofd of zijn oogen af te wenden, maar ik wist, dat het tegen mij was, zei hij: „The beasts!” En toen hij me een halve minuut tijd had gegeven om dat te verwerken, wendde hij het gezicht naar me toe, en zei, zonder een glimlach: „En dat meen ik, you know. Ik zit hier iederen ochtend, en iederen ochtend kijk ik het aan, en verwensch dat daar beneden, dat ze sport — en nog geen twintig meter heeft ze kunnen vliegen of de helden schieten haar neer. Sport! Bah! O, kijk, kijk!” ☼ Hij stond op en klemde zich opgewonden aan het muurtje vast. Een schot had geklonken, maar het was blijkbaar niet raak geweest: de duif fladderde even, als besluiteloos, draaide zich om, keek naar beneden, waar het hondje blaffend en naar boven

kijkend heen en weer holde, vloog nog wat hooger, wendde zich toen in de richting van de stad, en kwam over onze hoofden gevlogen. Haar ééne wiek klapte moeizaam, blijkbaar toch getroffen; midden op het terras, vlak achter ons, liet ze zich zakken en hipte, schichtig links en rechts kijkend, tusschen de wandelaars door. Ze besteedden hoogstens zeer terloops wat aandacht aan haar, en een paar keken er lachend naar beneden naar den onhandigen schutter; maar de Engelschman zat al naast haar op zijn hurken, haar vriendelijk toesprekend met een zachte, vleierende stem, waarnaar de duif allengs, met een schuin gehouden kopje, begon te luisteren. Hij stak een langzame hand uit; de duif werd in het minst niet angstig en liet zich gedwee opnemen. Er was ook geen onrust in haar oogen, toen hij zich met haar tusschen zijn handen weer naast mij neerzette; in de zijne, onder de borstelige wenkbrauwen, was een half teedere, half triomfantelijke glimlach. „The beasts!” zei hij weer. „Ze hebben hem in zijn vleugel geschoten. Het is niet erg, maar als hij hier blijft rondloopen vangen ze hem zoo weer. Ik ga hem buiten de stad brengen, in de bosschen daar tegen den berg op. Ik weet een korte weg er naar toe. Gaat u mee?” ☞ Er was nog tijd genoeg — ik ging mee. Op de terrassen keken ze hem na, den keurigen ouden Engelschman met zijn witte broek en donkerblauw jasje, die zoo moederlijk de duif in zijn armen droeg; de promenade gingen we langs, de hoge trap langs het kleine kerkje bij de Condamine op, steeds oudere, steeds vuilere straatjes daar boven in de havenbuurt door tot in het hoogste gedeelte van de stad, waar de boomen al tusschen de huizen door begonnen te groeien en de huizen bijna geen huizen meer, maar boschhutten waren: tot in de oude olijvengaarden, waar de kronkelige boomen zich krampachtig in grillige bochten wrongen en tallooze smalle paadjes berg-op-berg-af verstoppertje speelden. Het rook er naar thijm, een paar hagedissen ritselden tusschen de planten door, een vogel floot hoog en aanhoudend ergens een eind verder den berg op; tusschen de warmgestoofde steenen sjilpten de krekels zoo, dat de lucht van een eindeloos, fijn gezang vervuld was. Daar zetten we de duif neer tusschen de lage planten. Zij keek ons met één oog vriendelijk aan, klapte even met haar ongekwetsten vleugel en hipte weg. De Engelschman wreef tevreden in zijn handen, lichtte zijn hoed op en zette hem wat schuiner op het hoofd. Nog handenwrijvend, met een glimlach op zijn zonbeschenen gezicht, begon hij door de olijvengaarden weer naar beneden af te dalen, zorgvuldig zijn weg zoekende tusschen de steenen en de boomstronken. Hij zei niets, maar het was of er heelemaal over hem heen iets van een triomfantelijk, even malicieus, maar overigens heel goedaardig en breed glimlachje gespreid lag: het glimlachje van wie zijn vijanden een kostelijke poets heeft gebakken. ☞ Toen we in de benedenstad belandden, had hij mij drie maal met „my dear” aangesproken en stond hij erop, dat ik in het Café de Paris een kopje koffie met hem zou gaan drinken. Hij praatte niet meer over de duif, maar de glimlach bleef hem bij. Ten slotte bracht hij mij naar mijn hotel; voor de deur nam ik afscheid van hem en stuitte bij den ingang op den dikken hotelier, die met zijn geweldigen romp, zijn kolossaal gezicht en zijn machtigen, zwarten baard de toegang ver-

sperde. Hij informeerde met een zoo zwierige strijkage als zijn omvang hem toeliet of mademoiselle tevreden was over haar morgen, en ik bleef staan en vertelde hem de historie van de duif en de Engelschman, omdat ik het zoo ontroerend had gevonden. ☞ „Daar?” zei hij vragend, en wees naar de bergen recht tegenover het hotel, „daar heeft u de duif gebracht — u en ce monsieur anglais?” ☞ Ik knikte en zijn sluwe bruine oogen begonnen geamuseerd te glimmen, terwijl hij daverend lachte. ☞ „Ach mademoiselle, wat jammer! Want ziet u, daar, juist daar, in die oude olijvengaarden worden altijd, een paar maal per week, de duiven voor de tir au pigeon gevangen. Comme c'est drôle — het is werkelijk te grappig!” ☞ Ik onderdrukte een opwelling om hem te slaan — dat doet men nu eenmaal niet. Er kwamen andere gasten aan, en hij liet me voorbijgaan. Terwijl ik de trap opging hoorde ik in de verte nog zijn nagorgelenden keellach — en het werd me plotseling duidelijk dat ik hem eigenlijk altijd een zeldzaam antipathiek mensch had gevonden . . . .

HET BOEKJE

HET is een stokoud boekje, acht blaadjes dik, van het formaat van een almanak, en evenals deze gebonden in een perkamenten bandje, waarvan het achterblad het boekje met een stevige lip dichtsluit. ☞ Gedrukt te Deventer in het jaar 1738. ☞ Getiteld: „Prima puerorum institutio”. ☞ Bevat de vocalen en de consonanten en syllaben. En verderop gevuld met niets dan godsdienstige leesstof in het Latijn: het Onze Vader, de Tien Geboden, gebeden en spreken en bijbelteksten. ☞ Op het titelblad een houtsnede, wie weet hoe oud: op den achtergrond van een lokaal, dat aan een stal doet denken met zijn kleine getraliede ruitjes en zijn groote tegels, staan eenige banken, waarop jongens zitten; en op den voorgrond troont in onvergelykelijke waardigheid de magister, met de baret op het hoofd en de teekenen van zijn waardigheid in de hand, en vóór hem staat een jongen, die zijn lest opleest. Maar verder is er weinig kinderlijks aan dit geleerde boekje. Men zou zeggen, dat het altijd in de bibliotheek heeft gestaan, dat het regelrecht van de pers naar de stoffige planken met de lange rijen boeken is overgebracht. ☞ Maar aan de binnenzijde van het perkamenten omslagje staat met groote, krullige kinderletters:

Harmannus

Johannes

Jordens 1776 (geboren 30 Sept. 1766)

December.

☞ Een kind, dat de data van eigen leven noteert, omdat er voor hem niets belangrijker is. En onder het woord „December” staat een golflijntje, dat onhandig met een pen is getrokken, en daaronder weer één, iets kleiner, en zoo verder, tot de onderste punt van den driehoek gevormd wordt door een stip. Zulke versieringen hebben U en ik en duizend anderen óók gemaakt, toen wij tien jaar waren, evenals de kleine Latinist. Het boekje is plotseling ontroerend door kinderlijkheid, het is er kostbaar door geworden, het fluistert iets onuitsprekelijk melancholiek door het dreunen van zijn statig Latijn, het glimlacht even, héél uit de verte en heel droef. ☞ „Prima puerorum institutio . . . .” ☞ En het kleine studentje, dat zijn naam erin heeft geschreven.

Ws.

HET KASTEEL MARQUETTE (VOORZIJDE). RECHTS HEEFT EEN RONDEEL GESTAAN

Marquette of het huis te Heemskerk

DOOR MR. J. BELONJE

Soudie varen in vreemden landen
Ende dwingen tote minen handen
De lieden, ende mijn selfs lant
Soude bliven buten miere hant?

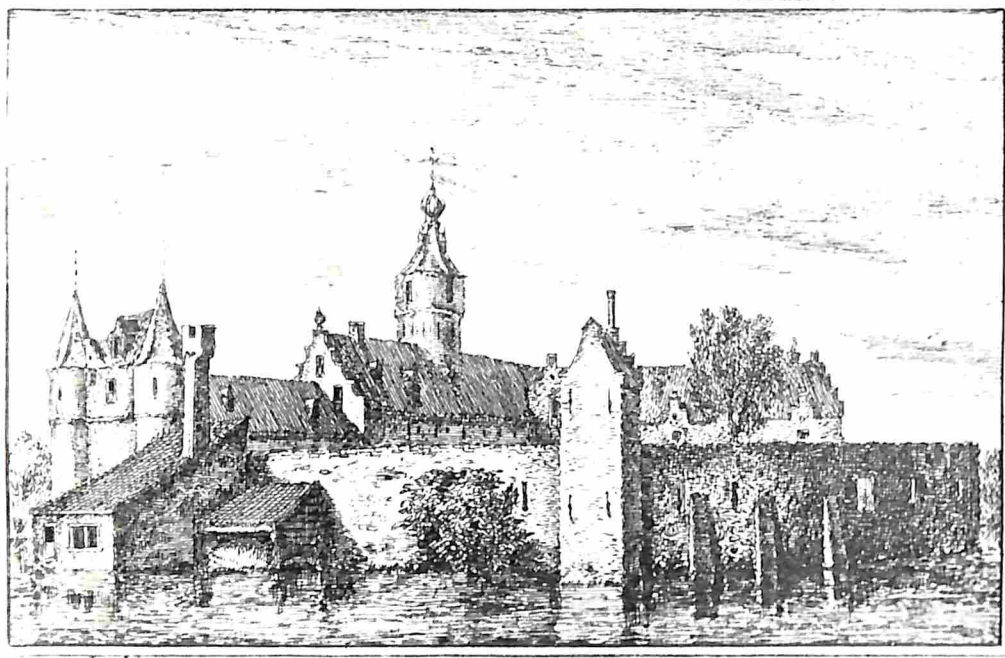
IN deze verzen beschrijft Melis Stoke ons de motieven, die in 1256 den Roomsche koning Willem II van Holland ertoe geleid hebben om de Westfriezen te beoorlogen, alvorens zich naar de heilige stad te begeven ten einde de keizerskroon te ontvangen. Iedereen herinnert zich het slot van de hierop ondernomen expeditie, hoe de ridderlijke vorst door het ijs zakte, hoe hij den dood vond en te Hoogwoud begraven werd en het is ook in onzen tijd wel de moeite waard om deze treurige historie, in haar weergave door den middeleeuwschen dichter, treffend door eenvoud, nogeens met aandacht te herlezen. Wat aan den strijd tegen de Friezen is voorafgegaan, is ons slechts gedeeltelijk overgeleverd. Stoke vertelt daarover weinig, in tegenstelling met zijn veel uitvoeriger berichten (boek III vs. 537 evv.) betreffende de tactiek, die door 's konings opvolger Floris V bij het onderwerpen van de Friezen gevolgd is, welke graaf immers het land wist te bedwingen door den aanbouw van sterke burchten op strategische punten. Van elders is ons daaromtrent evenwel meer bekend. We vernemen dat de Roomsche koning reeds lang tevoren op tegenweer bedacht is geweest tegen zijn wederspannige onderzaten, de Westfriezen. Im-

mers, verschillende schrijvers berichten, dat hij in 1246, of althans omstreeks het jaar 1250, een zekeren heer Hendrik (of Gerrit) het baljuwschap van Kennemerland met het kasteleinschap van het door hem gebouwde huis Heemskerk opdroeg benevens een jaargeld van 100 ponden, om dit huis als bolwerk tegen de Friezen te doen gebruiken en om bovendien van daar uit die Friezen blijvend te bestoken. Van dit bolwerk (misschien heeft ter plaatse zelfs nog wel een eerder huis gestaan) vinden we in het bij Heemskerk in Kennemerland gelegen huis Marquette de herinnering terug. Sedert haar stichting door den Roomsche koning bleef de bezitting een leen in het geslacht van heer Hendrik, totdat het door den dood van zijn laatste afstammeling, vrouwe Clementia of Meijne van Heemskerk, vrouwe van Heemskerk en van Oosthuizen, overging op de eenige dochter uit haar huwelijk met Gijsbert Jansz. van Vianen, heer van Noordeloos, met name Maria van Vianen, gehuwd met Arend Gerritz. van Strijen, heer van Zevenbergen. De erfdochter van het laatstgemeld echtpaar was Magdalena, vrouwe van Zevenbergen. Heemskerk, Noordeloos en Capelle a.d. IJssel, die huwde met Cornelis de Glimes, ridder van het Gulden Vlies en schenker van keizer Maximiliaan, een van de vele „Jan met de Lippen“. Achtereenvolgens vererfde het huis Heemskerk (omstreeks dezen tijd naar zijn

bezitters ook wel Zevenbergen genoemd) op drie kinderen van genoemden Cornelis de Glimes, n.l. op Maximiliaan (overl. 1544), Cornelis, den bisschop van Luik (overl. 1560) en Maria (overl. 1557), gehuwd met Louis de Ligne, heer van Barbançon. ☼ Een kleinzoon van den laatstgenoemde, Carel de Ligne, graaf van Aremborg, prins van Rebecque, zoon van Jan en van Margaretha van der Mark, gravin van Aremborg, verkocht het op 11 Juni 1610 voor f 125000,— aan Daniël de Hertaing, heer van Marquette. Aan dien laatsten heer, lid van de Ridderschap van Holland en generaal in Staten-dienst, is uiteraard de huidige naam van het goed te danken. Hij was gehuwd met Eleonora de Hennin, zuster van den bekenden Maximiliaan, graaf van Bossu. ☼ De Hertaing's tweede zoon, insgelijks Maximiliaan geheeten, moest zijn bezit executoriaal zien veilen, waardoor Marquette in 1663 overging op Petronella barones van Wassenaer Duivenvoorde, weduwe van Adriaan van der Mijle, heer van de Mijle, Bakkum, Dubbeldam, Bleskensgraaf, enz. Haar eenige dochter, Maria Agatha, overleed ongehuwd, waardoor vererving volgde op haar nicht Willemina Henr. van Reede, gehuwd met jhr. Wigbold van der Does van Noordwijk. Voor den minderjarigen zoon van het laatste echtpaar, jhr. Steven van der Does, droeg toen de vader Marquette voor f 25000,— over aan den Amsterdamschen burgemeester Mr. Joachim Rendorp (22 Mrt. 1717), wiens geslacht sedert eigenaar bleef, totdat door den dood van jkvr. Paulina Johanna Rendorp van Marquette (9 Dec. 1909), weduwe van Jhr. J. H. Gevers, haar zoon jhr. mr. Hugo Gevers (burgemeester van Heemskerk, overl. 1921) en daarmede diens familie in het bezit kwam van Marquette. ☼ In de maand November 1925 verliet de familie het kasteel. Nadien kwam het leeg te staan en, gelukkig voor het dorp Heemskerk, dat er een groote attractie méér door gekregen heeft, de prachtige bosschen, het park, en later ook het gebouw zelf, werden voor het publiek opengesteld. Noordholland is immers verre van rijk aan zulke bezittingen, gelegen in schitterende naturomgeving als deze! ☼ Een breede oprijlaan leidt naar het, binnen grachten gelegen, deftige kasteel. Door de poort bereiken we een binnenplaats, waar een rechthoekig op den voormuur staande vleugel een eenvoudige gevel vertoont, versierd met bergsteen pilasters, bekroond door een fronton met het wapen Rendorp onder een 9-parelige kroon en het jaartal: MDCCXLI.

Het huis, dat overigens voor een groot deel een 17e eeuwse bouw is, vertoont, is dus blijkbaar in het jaar 1741 voor een belangrijk gedeelte door den toenmaligen eigenaar, Mr. Pieter Rendorp, gemoderniseerd. Dat het inderdaad zijn stichting is geweest, wordt ons duidelijk bij het betreden van de ruime vestibule, waar het stucwerk aan weerszijden de monogrammen PR en AMP, derhalve de namen van Mr. Pieter Rendorp en diens tweede echtgenoot Agatha Maria Pancras aangeven. (Vgl. Elias: „De Vroedschap v. Amsterdam”, II, 779). In de 19e eeuw is de voormalige linker vleugel door bouwvalligheid afgebroken en toen (1828) is ook een stuk van het front gesloopt. Voor de rest heeft men zich in dien tijd beperkt tot het meer bewoonbaar maken van het overblijvende stuk. ☼ Over het interieur valt meer te vermelden. Ofschoon natuurlijk een belangrijk gedeelte van het meubilair door de eigenaars is verwijderd, maakt het geheel geen hollen, ongezelligen indruk, zooals zoo dikwijls het geval is bij een verlaten kasteel. De balzaal, de kleine kamers met het mooie uitzicht op de grachten, de verzameling prenten en teekeningen van het kasteel in O.I. inkt, de collectie steenen kogels, enkele schilderijen, dit alles maakt, onder deskundig geleide, het bezoek ten volle waard. ☼ Weer buiten, op het binnenplein van Marquette teruggekomen, zien wij dan iets zeer merkwaardigs. Dit binnenplein strekt zich namelijk nog tientallen meters in Oostelijke richting uit, eer de gracht wordt bereikt. Het heeft min of meer den vorm van een schiereiland en is cirkelvormig beplant met zware, oude lindeboomen, een unicum in deze streken. Het zal den aandachtigen beschouwer weldra duidelijk zijn, dat we hier in het bijzonder historischen grond betreden. Want hier heeft het oude rondeel gestaan, de enceinte met gekanteelden muur, voorzien van schietgaten. Hier verhief zich de donjon, de machtige toren, die volgens de schrijvers „negen zolders hoog, een baak verstrekt’ in zee”. ☼ Nu wordt ons tevens duidelijk, dat het huidige kasteel Marquette slechts dat gedeelte beslaat, wat in de middeleeuwen de voorburch (bailey) moet geweest zijn. Schriftelijke bronnen uit het midden der 15e eeuw bevestigen dit reeds (Kronijk Hist. Genootschap IX, 1853, II, bl. 172 evv.) en de talrijke 18e eeuwse prenten doen ons zien, hoe éérs de gracht tusschen voorburch en rondeel werd gedempt, waarna bovengenoemde Mr. Rendorp, geheel overeenkomstig den smaak van zijn tijd, de eerbiedwaardige stichting van den Roomsche koning ging inrichten tot oranjerie met volière met duiventoren en door er binnenin . . . . een vijver te graven! — Tenslotte werd die oude burcht, waarvan de grondslagen zich nu nog in den bodem moeten bevinden, in 1800 afgebroken. Een enkele roode baksteen, van extra groot formaat, treffen we hier en daar nog aan. ☼ In den laatsten tijd bestaat er toenemende belangstelling voor onze middeleeuwse kasteelen, getuige de publicaties over den Leidschen burcht, dien van Oostvoorne en de opgravingen van het kasteel van Egmond. Alle drie waren zulke burchten met ringmuur, evenals de hier beschreven stichting van den Roomsche koning Willem II. Misschien zal ook daarom de archeoloog eens op Marquette de spade in den

A. Rademaker fecit

Het HUIS te HEEMSKERK 1630.

grond steken, teneinde ons inzicht te verhelderen in de voor Holland's wordingsgeschiedenis zoo interessante vroege middeleeuwen!

MEEUWEN LANGS HET STRAND

DOOR NOL BINSBERGEN

AL een paar dagen achtereen heeft de westerstorm op de kust gebeukt. En benieuwd, wat de storm ons gebracht heeft, maak ik op een avond, als ik meen dat het wat luuwt, de uitrusting klaar, om den volgenden dag eens langs het strand te gaan kijken. Inderdaad is het den volgenden ochtend heel wat bedaarder en in een matig gangetje peddelen wij tegen den wind in naar de kust. We zetten onze fietsen in de schuur van den jachtopziener, drinken een kop koffie en gaan daarna het grindpad op in de richting van het strand. Aan beide zijden van ons pad liggen de duinen, die nu verlaten schijnen in de grijze winterdagen. Geen vogelgeluid is te hooren en vooral het geroep der wulpen, dat 's zomers zoo mooi is, missen wij nu. Een enkele bonte kraai vliegt zwijgend over ons heen en eenmaal stooten wij een ruigpootbuizerd op van zijn prooi, bestaande uit een half afgekloven konijn. Met zijn machtige wieken zeilt hij weg in de richting van het donkere dennenbosch en blijft daar op een vooruitstekenden tak wachten tot wij verdwenen zijn, om daarna zijn verstoorden maaltijd voort te zetten. Als wij na een half uurtje den laatsten duin-top beklimmen, ligt plotseling de zee voor ons. Het is bijna bladstil geworden en kalm rollen de golven over het strand. In de verte bespeuren wij met onze prisma's een zeekoet. Zeer zeker is het een teerolieslachtoffer, want bijna nooit komen deze vogels buiten den broedtijd vrijwillig aan land. Een klein, onbeduidend plekje van deze verraderlijke olie is reeds voldoende om den vogel ten doode te doen opschrijven. Ze kunnen zich niet meer voldoende invetten, zoodat het zeewater tusschen de veeren dringt en ze hun drijfvermogen verliezen; langzaam sterven zij dan van honger en koude. Het is altijd een ellendig gezicht, wanneer je zoo'n vogel ziet staan, wachtend op zijn dood. Recht voor ons, aan

VLEGBEELD VAN KAPMEEUW

den rand van het water, staat een troepje meeuwen en als we de kijkers daar op richten, zien we dat het bijna zonder uitzondering zilvermeeuwen zijn: een mantelmeeuw en twee stormmeeuwen zijn er bij. Kapmeeuwen zien wij in den winter aan het strand niet zooveel. Maar met de stormmeeuwen moeten we nu uitkijken, want het kan best gebeuren, dat wij de drieteenmeeuw, die na den storm nog al eens op het strand komt, er voor zullen verslijten. Dat is nu eens een echte zeevogel. Ze broeden alleen op steile rotsen onmiddellijk aan de zee. Het is de eenige meeuw, die zijn voedsel hoofdzakelijk uit de open zee betreft, dat bestaat uit plankton — allerlei aan de oppervlakte van het water zwevende organismen —, dat zwemmend uit het water wordt opgepikt. Stootduiken en loopend voedselzoeken doet deze soort niet. Daarom is ze dan ook aangewezen op de open zee en in dit geval zouden we dus van een „zeemeeuw” kunnen spreken, wat bij de andere soorten lang niet het geval is. In het vliegbeeld heeft de drieteenmeeuw zwarte vleugelpunten. Dit is een duidelijk kenmerk, waarmee we hen direct van de stormmeeuwen onderscheiden. Wanneer we den vogel in de hand krijgen, zien we dat de achterteen zoo goed als ontbreekt. Verder is hij in het winterkleed achter in den hals blauwgrijs en ook de vleugels zijn bovenop iets donkerder dan bij de stormmeeuw. De schijnbaar witte staart is iets ingesneden, doch lang niet zooals bij de vorkstaartmeeuw, die hier zeldzaam voorkomt. Deze soort herkent men aan den ingesneden staart, geheel zwarten handvleugel (dit geldt zoowel voor oude als jonge exemplaren) en donker leikleurigen kop. ☼ Nog een ander meeuwtje, dat de laatste jaren steeds in grooter aantal gezien wordt en waarvan we naar alle waarschijnlijkheid kunnen verwachten dat ze hier in de toekomst gaat broeden, is de dwergmeeuw; de kleinste meeuw ter wereld. Ze hebben wel iets van kapmeeuwen in 't klein, maar de opvallend zwarte ondervleugel sluit elke verwarring uit. Volgens Schlegel zouden ze hier lang geleden gebroed hebben. In het winterkleed is de kop licht, maar des zomers pikzwart. Bij jonge exemplaren is de onderzijde der vleugels niet donker, doch bij deze loopt op den bovenkant een donkere, bijna zwarte band. ☼ In den afgelopen zomer ontdekten wij op een zandplaat aan de kust van Gaasterland ongeveer een tiental van deze meeuwtjes. Zonder uitzondering waren het oude vogels in prachtkleed. Op de ge-

DE JONGE STORMMEEUW OP HET IJS TUSSCHEN DE
KAPMEEUWEN

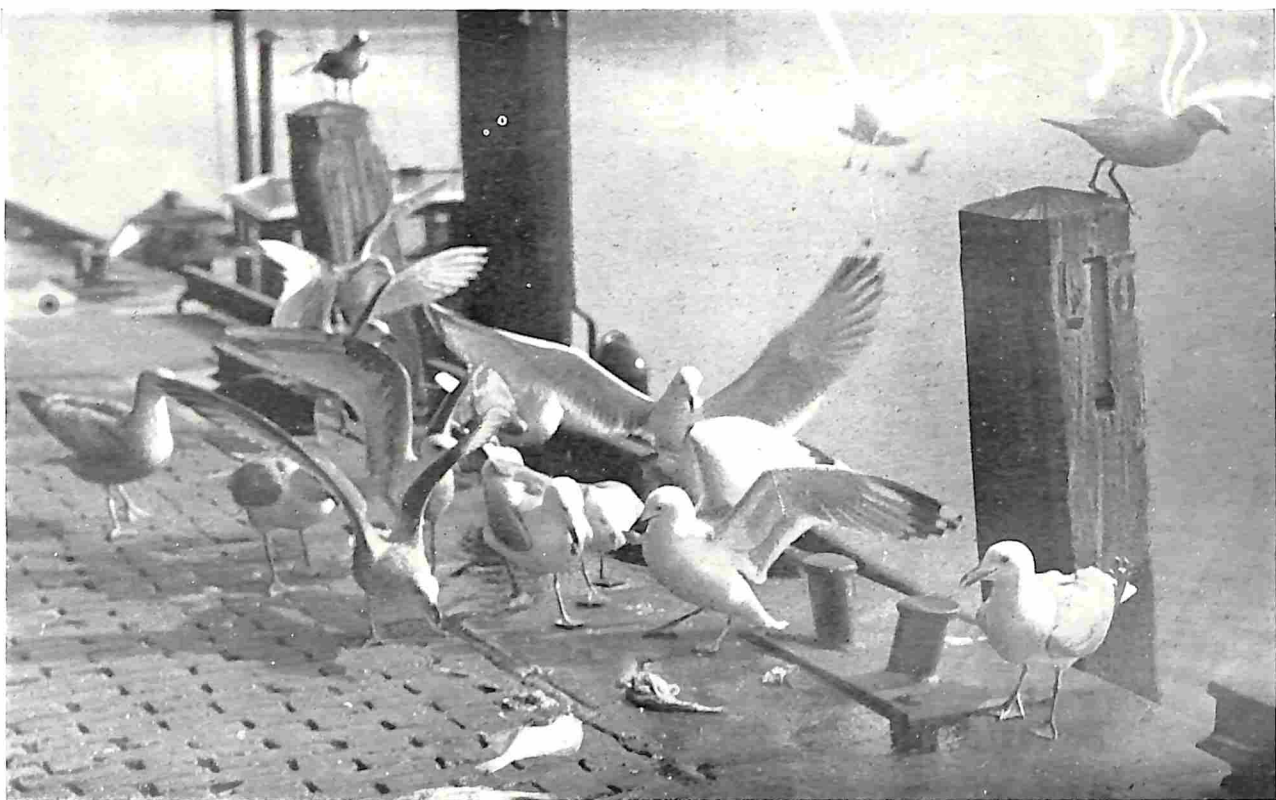

STORMMEEUW

noemde plaat broeden in hoofdzaak vischdiefjes, kluten en een enkele strandplevier. Toen we de plaat bezochten, kwamen ook de dwergmeeuwen luid alarmeerend boven ons vliegen. We waren er bijna al van overtuigd, dat we eieren van de meeuwtjes zouden vinden, zóó onrustig gedroegen deze zich. Maar hoe we ook zochten, niets, wat op een dwergmeeuwnest geleek. Later bleek dat ze „loos alarm” hadden gemaakt, want toen we ons hadden verscholen en de rust in de vischdiefjeskolonie terug keerde, verdwenen ook de dwergmeeuwen en gingen een eind verder aan het strandje rustig voedsel zoeken. ☼ Behalve de genoemde soorten komen er nog vier andere in ons land voor. Hoewel er nogal zeldzame gasten onder zijn, maken we toch aan het strand de meeste kans ze te ontmoeten. Ik zal ze hier in 't kort even opsommen: Ten eerste de zwartkopmeeuw, welke in proportie ongeveer tusschen een gewone kapmeeuw en de zilvermeeuw staat. Deze meeuw, die eigenlijk nog geen Hollandschen naam heeft (zijn Latijnsche naam luidt: *Larus Melanocephalus* Temm.), broedt de laatste jaren in ons land. Dit jaar is het den heer Vijverberg gelukt, het broedgeval fotografisch vast te leggen; de genoemde vogel was gepaard met een gewone kapmeeuw. Dergelijke paringen van tweeërlei soorten komen meer voor onder de meeuwen. Verder de groote burgemeester, een meeuw, nog grooter dan een mantelmeeuw. Het veerenkleed heeft iets van dat van een verbleekte jonge zilvermeeuw, doch de groote slagpennen zijn licht- en niet donkerbruin, zooals bij deze soort. De vogel wordt vrij zeldzaam gezien. In de meeste gevallen zijn het jonge exemplaren. Nog weer zeldzamer komt de kleine burgemeester hier voor. Deze soort is slechts drie maal aan onze kust voorgekomen. Een opgezet exemplaar van 1800 bevindt zich in de collectie van het Nat. Hist. Museum te Leiden. Een ander, dat

op 21 Januari 1911 op het strand te Egmond gevonden werd, bevindt zich in een buitenlandsche collectie. En het derde, 23 Maart 1918 op Texel gevonden, is in de collectie van Artis te bezichtigen. Tenslotte de meest zeldzame soort voor ons land; de geheel witte ivoormeeuw. Hiervan is slechts één exemplaar bekend, gevonden in het begin van de 19e eeuw. Toch hebben we aan het strand altijd kans een van deze bijzondere soorten te zien. Vooral na een storm kunnen we allerlei interessante ontmoetingen hebben. Onze wandeling leidt meestal langs het strand van Wijk aan Zee naar Egmond en dan door de duinen terug. Vóór alles trekt de aanspoellijn onze belangstelling. Goed beschouwd heeft elke Hollander het juttten in zijn bloed en op de meest ongezette tijden kun je niet aan het strand komen, of er loopen altijd wel een paar menschen langs de vloedlijn te struinen. Tusschen allerhande rommel liggen verschillende doode vogels, bijna zonder uitzondering teerolieslachtoffers. Meestal zijn het zeekoeten, zwarte zee-eenden, roodkeelduikers, enkele Jan van Genten en wat meeuwen, die we daar vinden. Maar de mogelijkheid is voor iedereen hetzelfde, dat er iets bijzonders gevonden wordt en juist daarom is zoo'n tocht langs de kust zoo interessant; steeds weer hol je naar een plek waar je iets meent te ontdekken en voor je het weet, ben je aan het eind van den tocht. ☼ In den winter geven ons de meeuwen een welkome afleiding, hoewel ik het niet best kan zetten dat ze zoo „huisdierachtig” doen. Ze loopen tusschen de makke eenden en kippen in de hokken en pikken, evenals musschen en spreeuwen, een graantje mee. Ze laten ons tot op korten afstand naderen en doen akelig traag. Vooral zilvermeeuwen kunnen met hun lichte oogen zoo lodderig kijken. Neen, dan houd ik meer van hen in den broedtijd, dan zijn ze veel wilder en actiever. In Januari begint dat al; de kapmeeuwen krijgen weer donkere koppen en bij de andere verdwijnen de bruine streepjes uit den hals. Ze worden steeds drukker en wanneer Maart in 't land is, verdwijnen ze meer en meer uit de steden. Urenlang kunnen de zilvermeeuwen dan boven de oude broedplaats zweven. Maar het wordt wel Mei, eer je de kanjers van eieren weer in de slordige nesten vindt.

IN DEN WINTER GEVEN DE MEEUWEN ONS EEN WELKOME AFLEIDING

MAROKKO

(Slot)

DOOR J. B. KOBÉ

FEZ ligt ongeveer 500 km noordoostelijk van Marrakesj in de uitlopers van den Middel-Atlas en is een heuvelachtige stad, in tegenstelling tot Marrakesj, dat in een vruchtbare vlakte, op dertig km van den voet van den Hoogen Atlas ligt.

Van Marrakesj uit is Fez langs twee routes te bereiken. De oude gaat over Casablanca, Rabat, Salé en Meknes en is ongeveer 540 km lang. De nieuwe autoweg strekt zich uit langs de uitlopers van den Atlas over Khenifra, Asroe, Sefroe en is ongeveer 500 km lang. Sefroe is een der schilderachtigste stadjes in het Atlasgebied en moet men vooral niet overslaan. Over Casablanca en Rabat kan men ook van den spoorweg gebruik maken; in het algemeen geve men echter aan de bussen de voorkeur, omdat deze veel vlugger opschieten. Beide verkeersmiddelen op deze

route komen te Fez „Ville Nouvelle” aan, een stad van circa 13,000 inwoners en bijna zuiver Fransch. Men vindt er een „Grand Hotel” met alle

E u r o p e e s c h e comfort, maar ook voldoende middelgrote en kleine hotels. Verder zijn er uitstekende Fransche restaurants, bioscopen, goede café's en ook badhuizen. Te Meknes ontmoette ik den vertegenwoordiger van een groote Euro-

p e e s c h e ijzerfirma, die tegen mij zei: „Wat zoekt U in Fez? Daar is immers niets te zien, nauwelijks een enkelen Arabier!” De goede man was reeds twee keer in het nieuwe Fez geweest, had daar snel een paar klanten bezocht en was met den volgenden trein verder gereisd. Hij was er zich niet van bewust, dat vijf km verder oostelijk Fez-Medina ligt, de eigenlijke stad, met 180,000 inwoners. Op deze wijze heeft de man geheel Noord-Afrika afgereisd, zonder ergens eigenlijk een Arabische stad gezien te hebben. Den

zelfden dag nog nam ik hem mee naar Fez-Medina en hier viel hij van de eene verbazing in de andere. De Franschen noemen Fez „La Ville Mystérieuse” en daarmee hebben zij gelijk. Deze stad leert men nooit geheel kennen. Zooals de Arabieren Marrakesj „Het

Roode” noemen, zou ik Fez „het Duifgrijze” willen noemen. Marrakesj is sanguinisch en poëtisch: Fez heeft veel traditie, is koeler en absoluut zuiver zakelijk in gesteld. De goedmoedige, opgewekte Berber is hier verre in de minderheid, hier heeft de Arabier, blank van huidskleur, de overhand. Fez was oorspronkelijk zeer waarschijnlijk een Romeinsch steunpunt. Men vindt in de omgeving van Fez nog aquaducten uit den Romeinschen tijd. Nu domineeren in de heuvelachtige stad de hoge huizen der Arabieren, welker stijl geheel anders is, dan die te Marrakesj. Ty-

pisch is te Fez het labyrinth van duizenden nauwe straatjes, die tusschen de hoge, donkere huizen door kronkelen en zeer dikwijls als doodlopende stegen eindigen.

Verscheidene steegjes zijn zo smal, dat twee menschen elkaar slechts met moeite kunnen passeeren. De woonwijk der Arabieren bewijst, dat men met een rijke en zeker eens zeer voorname stad te doen heeft. Behalve de tuinen van bepaalde

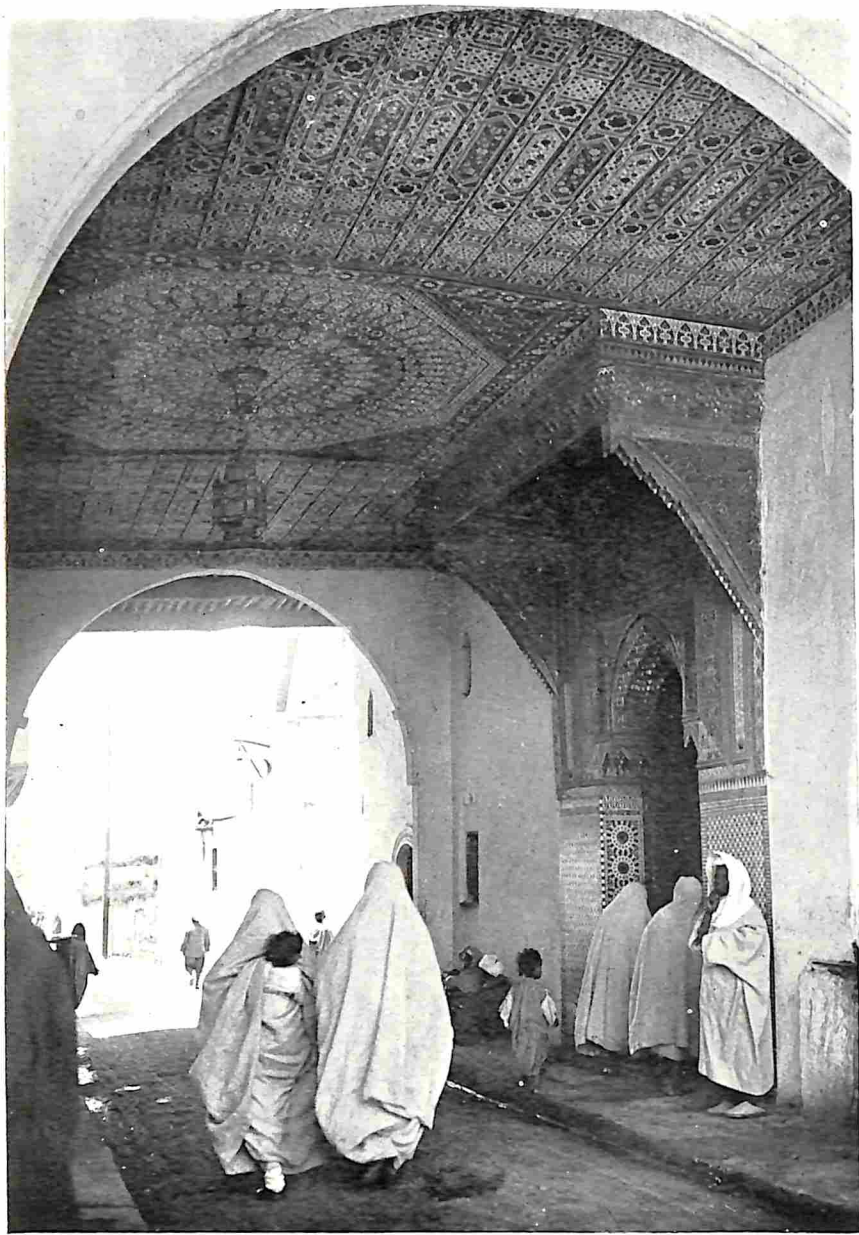
IN MAART ZIJN DE ZILVERS WEER OP DE OUDE BROED-PLAATSEN TE ZIEN

EEN DER STADSPOORTEN VAN FEZ

paleizen, die men tegen entree of met legitimatie bezichtigen kan, zijn er ook mooie openbare parken. Een sterke vestingmuur omgeeft nog heden de stad: slechts aan de westzijde zijn de poorten verdwenen en breede straten doorgetrokken. Eigenlijk is de stad te splitsen in vier gedeelten, die op zichzelf weer door muren van elkaar gescheiden zijn. Van het westen komend, ziet men het eerst Fez Mellah, de Jodenwijk. Door een tweede poort komt men in het gedeelte waar het paleis van den Sultan

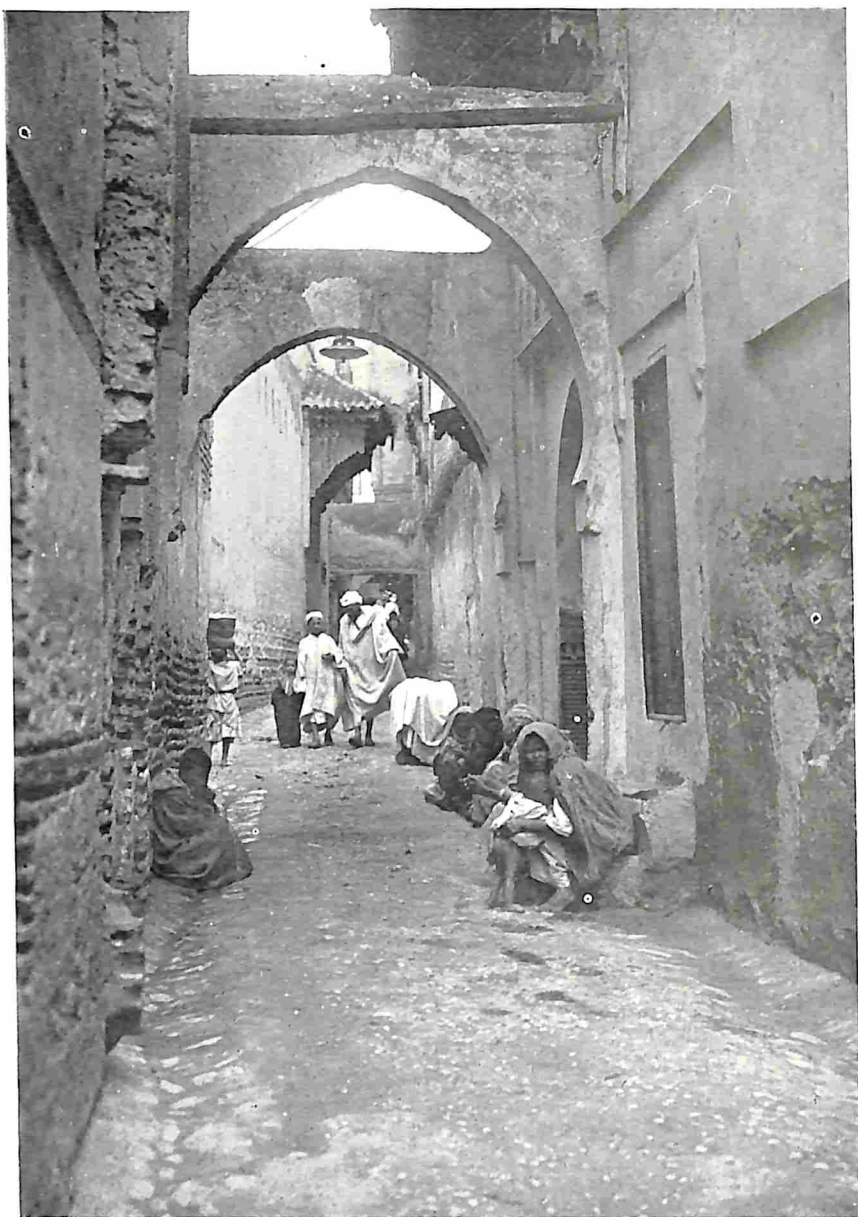

DOORGANG MET OVERDEKTE INGANG AAN DE MOELAY IDRIS-MOSKEE TE FEZ

en zijn ambtelijke gebouwen met hun uitgestrekte tuinen zijn en door een mooie, met mozaïek ingelegde poort komt men in het eigenlijke Fez Medina, de zakenwijk. De woonwijk met zijn villa's en tuinen ligt in het Zuiden der stad op heuvelhellingen. Buiten de stad vindt men nog een dorp van Soedannegers. ☼ De zaken- of bazarwijk is evenals in andere oude Marokkaansche steden naar de beroepen in straten verdeeld. ☼ Fez Mellah heeft geen bijzondere gebouwen aan te wijzen. De huizen zijn er als in een kleine Spaansche stad en waarschijnlijk heeft, toen de Mooren uit Spanje en Portugal verdreven werden en vele Joden mee vluchtten, de toenmalige Sultan hen gastvrij opgenomen. ☼ Fez Medina echter, met zijn oude traditie, heeft den kunstlievenden vreemdeling veel schoons te bieden in zijn oude bouwwerken van zuiveren stijl. De stad wordt beheerscht door twee gebouwen: het paleis van den Sultan en de groote moskee Moelay Idris. Het paleis van den Sultan, dat een tamelijk groote ruimte beslaat, is niet te bezichtigen; wel de tuin. Van buiten ziet het paleis er als de meeste oriëntaalsche gebouwen vrij haveloos uit, van binnen moet het echter met groote pracht ingericht zijn. ☼ De moskee Moelay Idris is een geweldig huizenblok en men krijgt het idee, dat verschillende gedeelten ervan eerst successievelijk eraan gebouwd zijn. De toren is zeer fraai met mozaïek ingelegd, terwijl de ingangen en poortbogen met prachtig houtsnijwerk versierd zijn. Voor zoover men de uitgestrekte bidruimte overzien kan, spelen hier de oordeelkundige plaatsing der zuilen en fijn houtsnijwerk een hoofdrol. Maar zooals alles in het leven twee zijden heeft en wel dikwijls zóó, dat

naast een zeer ernstige een lachwekkende staat, is dat ook het geval in de oude moskee Moelay Idris. De Arabier is hartstochtelijk verzot op uurwerken en nergens vindt men onder de Arabieren zooveel uurwerkverzamelaars als in Marokko. Nu heeft blijkbaar eens iemand de moskee een uurwerk cadeau gedaan; natuurlijk een Europeaan. En wel een goedkoop, een „mooi” uit het Schwarzwald of Zwitserland. Bij dit eene geschenk bleef het niet en zoo hangen, staan en liggen nu in een zijhal honderden uurwerken, die men van de straat af in een zijhal kan zien — en bewonderen. Het zijn alle geschenken van vriendelijke Europeanen en Amerikanen. ☼ Zeer bezienswaardig om hun fijne binnenarchitectuur zijn nog de beide Medersa's (inheemsche universiteiten) Boe-Anania en Attarine. Door fijn versierde poorten betreedt men groote, rechthoekige hallen met zuilengangen. Aan de oostzijde ligt een bidkleed. De vloer en tot hun halve hoogte ook de wanden zijn geheel met mozaïek en majolica ingelegd. De galerijen rondom zijn van fijn geornamenteerd cederhout. Van de galerijen leiden deuren naar heel kleine kamertjes, woonvertrekjes van arme studenten, die als monniken leefden en wier hoofdstudie de Koran was. ☼ Tegenwoordig is dit alles anders en bijna alle faculteiten der Fransche universiteiten — vooral van de Sorbonne — worden bezocht door welgestelde Marokkaansche studenten. ☼ Fez krijgt zijn water op kunstmatige wijze en oude waterraderen laten in de stad hun zuchten en steunen hooren. ☼ Op de oostelijke hellingen liggen in een halven cirkel de kerkhoven der stad, omgeven door olijvenbosschen. Op de heuvelkammen staan de ruïnes van oude vestingwerken. ☼ Heeft de

IN FEZ MELLAH. DE JODENWIJK VAN FEZ

BIJ DEN RINGMUUR OM HET SULTANSPALEIS TE FEZ

stad Fez veel te lijden van sprinkhanenplagen, de reiziger heeft wat uit te staan door de gidsenplaag. Waar men ook gaat of staat, overal dringen zij zich op en vooral het paleis en de Moelay Idris spelen zij als troeven uit. Maar beide zijn niet te bezichtigen! Wil men zelfs den meest vasthoudende van dit gilde van zich afschudden, dan vrage men onschuldigweg naar den prijs om met hem de beide bezienswaardigheden te zien en belooft hem de betaling na bezichtiging. Dan verdwijnt hij zonder verder nog iets te zeggen! ☼ Meknes ligt 61 km westelijk van Fez en is met de autobus in een uurtje te bereiken. Het ligt evenals laatstgenoemde stad tegen de uitloopers van den Lagen Atlas. ☼ De oude stad zelf bestaat uit twee gedeelten, de Arabische wijk, die wat betreft aanleg, stegen en huizen sterk aan de oude stad Toledo herinnert en de oude Spaansche wijk, welke zich aansluit aan het Arabische gedeelte. De nieuwe, door de Franschen gebouwde stad ligt op een plateau, 3 à 4 km van Meknes verwijderd. ☼ Zooals boven reeds meegedeeld, zijn de voornaamste bezienswaardigheden van Meknes het paleis en de tuinen van Moelay Ismail, de prachtige, met mozaiek versierde poort van zijn voorvader El Mansoer, de wapenmagazijnen en de voor het grootste gedeelte reeds vernielde vestingwerken, en het museum. Tusschen twee haakjes: ook Fez heeft een aardig, klein museum, dat in een kasteel ondergebracht is. ☼ De omgeving van Meknes is zeer vruchtbaar; vooral koren en wijndruiven gedijen hier uitstekend. Op 39 km van de stad liggen de ruïnes der Romeinsche stad Volubilis, die door de Franschen geheel uitgegraven en gereconstrueerd wordt. In de villa van den ar-

chitect, die het werk leidt, zijn vele gevonden goede brons- en steensculpturen tentoongesteld. ☼ Enkele km verder, zuidoostelijk van Volubilis, ligt op de hellingen met hun sombere wouden de heilige stad Moelay Idris. Het is ook het Mekka van Marokko. Het is ook de eenige stad, waar geen niet-Mahomedaan zich vestigen mag. ☼ De pelgrimsmoskee is zeer groot, maar mag slechts van buiten bezichtigd worden. De stad zelf vergoedt dit echter, want zij is zeer bezienswaard, daar zij zich eeuwenlang zuiver Arabisch heeft weten te houden. Van Meknes uit heeft men recht-treksche verbinding met Rabat-Tanger, of over Oedjda naar Oran en Algiers en wie lust gevoelt een oude, thans nog bestaande cultuur te zien, moet niet verzuimen het binnenland van Marokko te bezoeken. Want lang zal deze niet meer standhouden, immers langzaam, maar onafwendbaar dringt de Europeesche cultuur ook door tot de kernen van het Zuiden. ☼ Dan zal wellicht ook de Marokkaansche bedelaar de voorbijgangers harteloos aan zijn uitgestrekte hand zien voorbijgaan — als hij niet tot het gilde der blinden behoort. Veel armoede ontmoet men in dit land, maar geen vertwijfelde gezichten, want verhongeren zal de arme niet onder Mohamedanen. Doch wee hem, wanneer hij zijn geluk in de havensteden beproeft! ☼ De tragiek van het Berbervolk begint op dezelfde wijze als bij vele andere primitieve volkeren. Voor weinig geld en met veel beloften wordt den armen kleinen boeren in het Bled (vlak land) de grond afgekocht, waarvan hij en zijn vaderen met hun gezinnen door kleinveeteelt hun brood verdiend hebben. Komt hij nu bij een kleineren kolonist of farmer terecht, dan zal hij meermalen niet slechter eraan toe raken, maar in elk geval moet hij harder werken en heeft hij zijn vrijheid verloren. ☼ Valt hij echter in handen van een

PANORAMA VAN MOELAY IDRIS. DE HEILIGE STAD VAN MAROKKO

„Société Anonyme”, dan krijgt hij terstond de slechte zijde der Europeesche cultuur te voelen. De boer, die zijn eigen huis kwijt is, trekt in de snel door de maatschappij gebouwde en met gegolfd plaatijzer bedekte barakken en moet in het seizoen van 's ochtends drie uur tot zons-
 ondergang werken. Aan het einde der week kan hij van zijn loon zijn levensbehoefte kopen in de door dezelfde maatschappij gevestigde winkels. Is de seizoensarbeid afgelopen, dan wordt hij ontslagen, meestal zonder een cent op zak. Velen trekken dan ook naar de havensteden om hier hun geluk te probeeren, maar hier is thans, evenals overal, misère troef. In het beste geval wordt hij koelie.

☞ De Fransche regeering heeft aan deze gevallen geen schuld en ik ben ervan overtuigd, dat geen andere staat zijn taak beter zou kunnen vervullen. Haar hulpvaardigheid, welwillendheid en tact tegenover inheemschen is zeer groot. Dit hoorde ik zelfs van een sjeik, die Europa zeer goed kende. De grondoorzaak ligt in de menschelijke hebzucht, die den zwakkere steeds zal uitbuiten. ☞ De intellectueele Arabieren en Berbers streven ernaar, de technische vindingen der Europeesche staten zoo snel mogelijk over te nemen — waarin zij veel handigheid toonen —, ten einde deze tegen de indringers te gebruiken en de superioriteit van deze te breken. Hebben zij echter eens al deze technische wonderen van het Westen overgenomen, die men hun bereidwillig brengt, dan hebben zij het westersche ongeluk mee overgenomen en hun paradijs verloren. En de mannen, die op feestdagen een bedelaar, wien zij niets geven kun-

ENKELBLOEMIGE CHINEESCHE PRIMULA

nen ¹⁾, ter verontschuldiging de hand kussen, zullen verdwenen zijn.

Primula's voor de kamer

DOOR G. KROMDIJK

ONDER de vele bloeiende planten, die in den winter onze kamers sieren, nemen de Primula's een vooraanstaande plaats in. Dat is geen wonder, als men bedenkt, dat ze zich van den laten herfst tot het vroege voorjaar tooien met hun prachtige bloemen, iets wat van Begonia's, Cyclamen en Hortensia's niet gezegd kan worden. ☞ Het geslacht Primula bevat een paar soorten, die geschikt zijn voor kamercultuur, terwijl de overige — en dat zijn er vele — uitstekend voor tuinbeplanting zijn. ☞

Primula obconica is ongetwijfeld een van de mooiste soorten voor kamercultuur; haar treft men dan ook het meest aan. Aanvankelijk kweekte men slechts de flets-rose kleuren, thans echter is het kleurengamma enorm uitgebreid, terwijl de afzonderlijke bloemen ook beduidend groter zijn geworden. Prachtig is de *P. grandiflora alba nova*, met sneeuw witte bloemen, vooral tijdens de Kerstdagen is juist de witte kleur zeer in trek. Lachskönigin is fijn zalm-rose; Meteor donkerzalm-rood; Coerulea lichtblauw en de Gigantea Aalsmeer's Roem is donkerrose-rood en zeer rijkbloeiend. Het is echter jammer, dat het juist de *P. obconica* moet zijn, die bij sommige menschen geweerd

PRIMULA ARENDSII

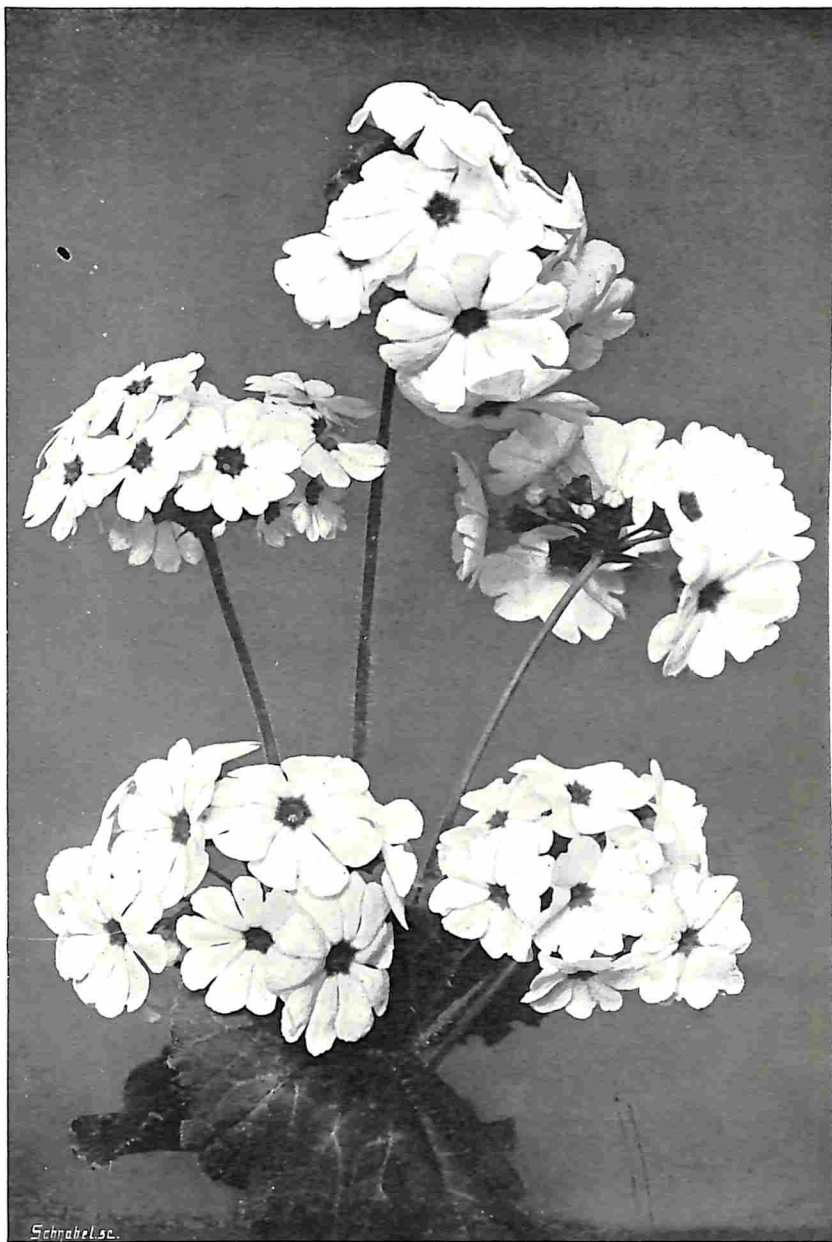
¹⁾ Een Mohammedaan mag, wanneer hij de moskee binnengaat, noch ongewassen zijn, noch geld bij zich hebben.

wordt, terwijl ze ook in de meeste ziekenhuizen niet wordt toegelaten. In enkele gevallen veroorzaakt de *Primula* n.l. een huiduitslag. Wanneer men de plant met de hand aanraakt, vormen zich op de huid blaasachtige opzwellingen, die wel niet gevaarlijk en ook niet van langen duur zijn, maar door hevig jeuken toch veel last veroorzaken. De uitslag zet zich soms ook op andere lichaamsdeelen voort. De ontsteking wordt veroorzaakt door een uitscheidingsproduct van de haren, die in grooten getale op bladeren — vooral aan den onderkant — en stengels zitten. Het uitscheidingsproduct is een gele vloeistof, een aetherische olie, waarin groote en kleine kristallen voorkomen, die als prisma's in de huid dringen, en zoo ontsteking veroorzaken.

☞ Over het algemeen wordt het gevaar voor besmetting echter sterk overdreven, de meeste menschen toch zijn er geheel immuun voor. Krijgt men een of andere huiduitslag, dan wordt het maar direct aan de *Primula*'s geweten, terwijl ze er meestal part noch deel aan hebben. ☞ In mijn jarenlange, praktische ervaring heb ik, noch mijn personeel, die er toch juist dagelijks mee om moeten gaan, ooit hinder gehad van ontsteking, zelfs heb ik nog nooit een collega ontmoet, die niet met deze *Primula*'s durfde te werken. ☞ Evenwel, er zijn nu eenmaal menschen, die er zeer vatbaar voor zijn; zij moeten natuurlijk gummi-hand-schoenen aantrekken, eventueel de handen met alcohol wasschen. ☞ De vermenigvuldiging geschiedt door middel van zaaien, dat het geheele jaar kan gebeuren. Wenscht men echter planten voor winterbloei, dan dient men vroeg in het voorjaar te zaaien. Dit moet men in het donker en op warmte doen; verspenen en oppotten, kortom de verzorging, moet heel nauwkeurig zijn, zoodat men in de kamer niet veel kans van slagen heeft. In het voorjaar kan men beter een paar jonge plantjes in stekpotten koopen, die men dan zelf verder kweekt. Na ontvangst zet men ze in een vorstvrij broeibakje, om ze, zoodra ze de potjes volgeworteld hebben, in Geraniumpotten over te zetten. ☞ *Primula*'s hebben een hekel aan versche bladaarde — vooral als die aarde veel eikenblad (looizuur) bevat, waardoor ze gele bladeren krijgen. Beter is het om gewone tuinaarde te nemen, en die met wat turfmoel en oude koemest te vermengen. Ze moeten tegen te felle zonbestraling beschermd worden, terwijl men ze in den zomer zoo koel mogelijk kweekt. De knoppen, die zich reeds 's zomers vor-

men, rijpt men uit, immers eerst moet men flinke planten kweeken, later komen de bloemen wel. ☞ In huis verlangen ze in den winter een standplaats op het zuiden, vlak voor het venster. De temperatuur mag niet te hoog zijn, zoo van 50 tot 55° F. geeft de beste resultaten. De eenige zorgen bestaan in geregeld gieten en om de veertien dagen een weinig vloeimest. Komt het warme voorjaarszonnetje ons in Maart-April al te veel plagen, dan brengen we haar liever voor een venster op het oosten: niet dat de bladeren zoo spoedig verbranden, doch de bloemen zijn in de zon direct weg. ☞ Hoewel men de beste planten

PRIMULA OBCONICA

kweekt door ze jaarlijks te zaaien, kan men ze ook heel goed overhouden. Na den bloei in April-Mei gaat men de watergift iets verminderen, om ze na half Mei buiten te zetten. De oude grond verwijderd men, terwijl men haar van nieuwe, voedzame aarde voorziet. De groote bladeren kunnen tijdens de verpotting gerust afgeplukt worden; in den zomer vormen zich nog genoeg nieuwe. Heeft men geen broeibak, dan kan men ze na deze behandeling ook met pot en al buiten ingraven, liefst op een licht schaduw-plekje. Tegen September mogen ze dan weer naar binnen. ☞ Zoo bekend als de *P. obconica* is, zoo onbekend is de *P. sinensis*, die toch zeker niet minder mooi is. *P. sinensis* is in cultuur vrijwel gelijk aan de *obconica*, alleen verdraagt ze iets meer zonlicht, want houdt men haar te donker, dan rekt de plant zich, waardoor ze los boven op den pot komt te staan. Ze groeit trouwens ook altijd iets naar boven toe, daar moet men dus met het oppotten rekening mee houden. Het hart van de plant moet iets onder den grond komen. ☞ De dubbelbloemige variëteiten worden meestal door stekken of scheuren vermenigvuldigd, wat echter in een kas moet geschieden. Ze verdragen een veel lagere temperatuur dan de *obconica*'s, en veroorzaken, zoover wij weten, ook geen uitslag, reden temeer om er eens een paar jonge plantjes van aan te schaffen. De bloemisten gaarne een paar leveren. Na ontvangst pot men ze op in geraniumpotten, om ze daarna in den kouden bak in te graven. Den eersten tijd weinig luchten en 's nachts met een rietmat afdekken. Hoewel men ze 's zomers ook zoo koel mogelijk moet kweeken, verdient het toch aanbeveling ze steeds onder glas te houden. Ook onder *P. sinensis* treft men tegenwoordig prachtige kleuren aan.